SLAGET VID LUND
1676

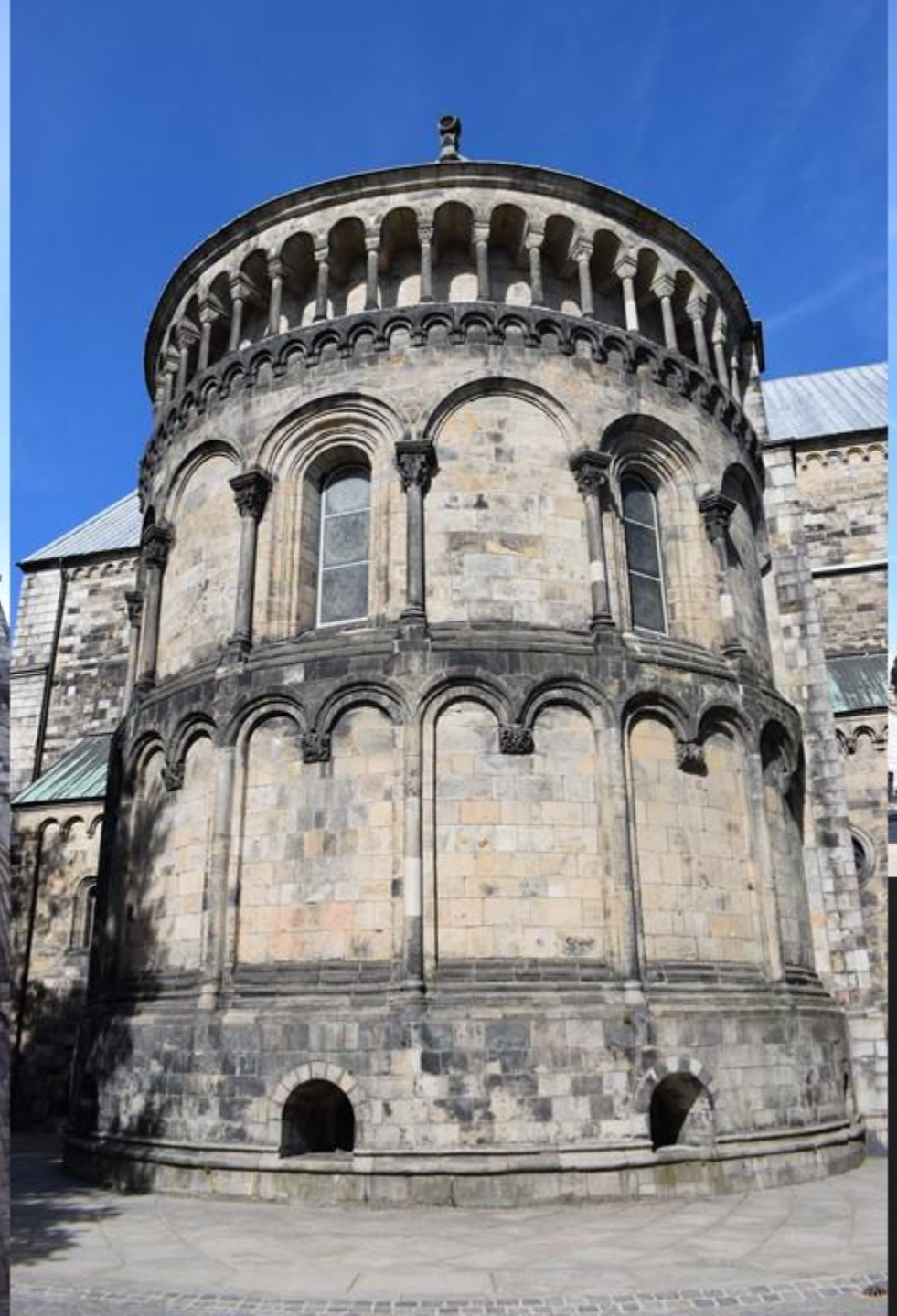

Ser ut som att Danmark åter-tagit Lund?
Svenskt år 1658

Lunds domkyrka under 1860-talet, innan tornen revs.

LUNDS DOMKYRKA

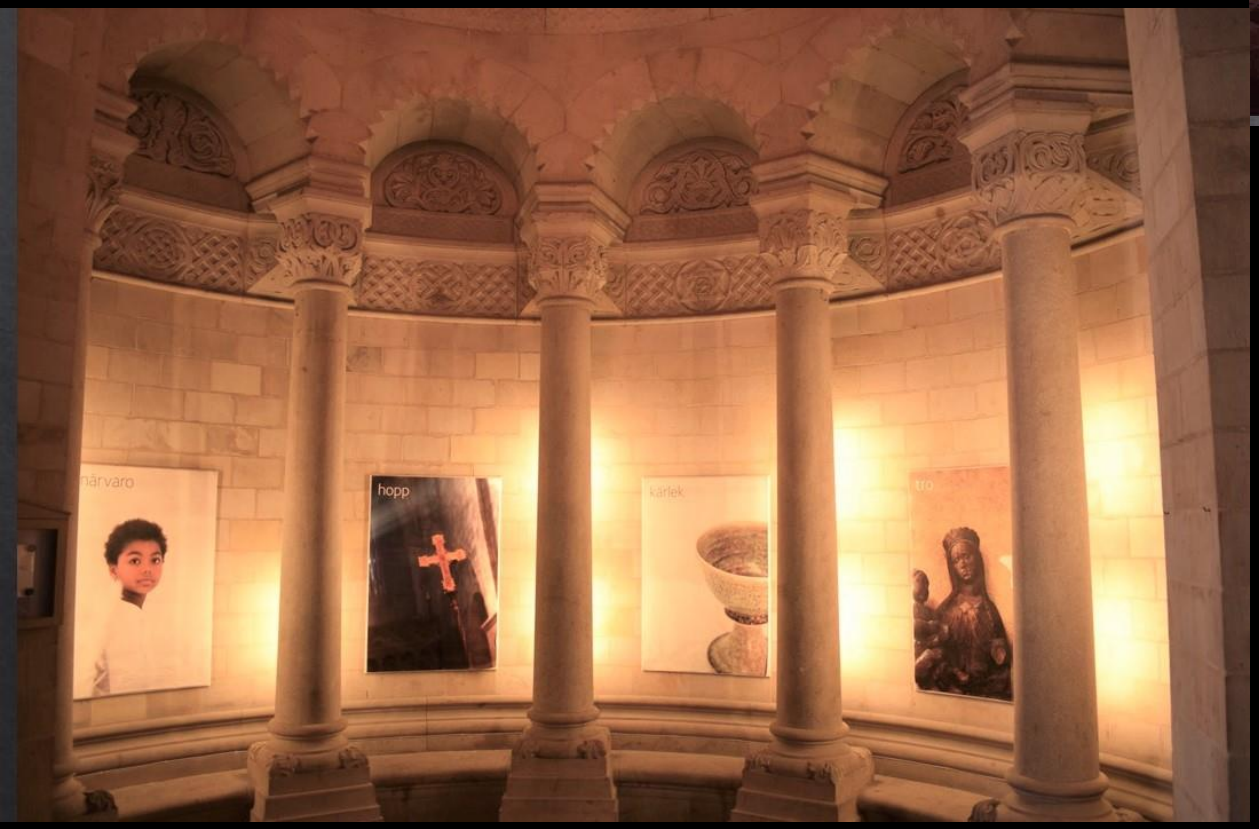

L U N D

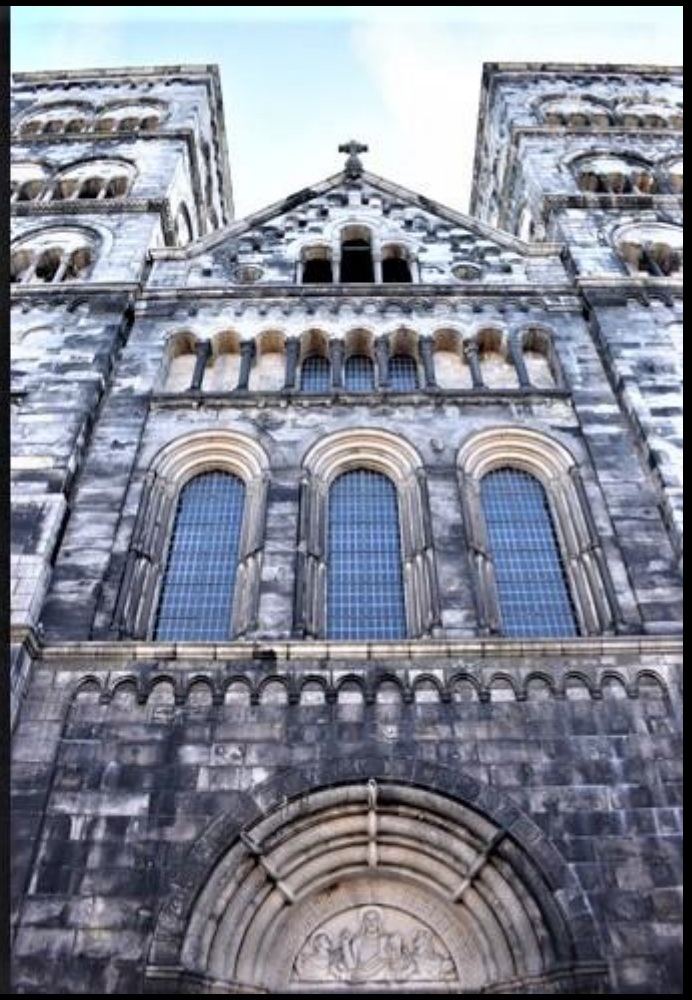

KARL XI

Karl XI, född 24 november 1655, död 5 april 1697, var kung av Sverige från 1660 till sin död. Han regerade även från 1681 som hertig Karl I över Pfalz-Zweibrücken. Han var son till Karl X Gustav och Hedvig Eleonora av Holstein-Gottorp samt gift med Ulrika Eleonora av Danmark (1656–1693). De fick bland andra barnen Hedvig Sofia, Karl XII och Ulrika Eleonora.

Regeringstiden för Karl XI inleddes med skånska kriget mot framför allt Danmark, som efter stora ansträngningar avslutades utan betydande landavträdelser.

Kristian V, född 15 april 1646, död 25 augusti 1699, kung av Danmark och Norge 1670 till 1699.

Han var son till kung Fredrik III av Danmark och Norge och dennes gemål, drottning Sofia Amalia, hertiginna av Braunschweig-Lüneburg från födseln. Kristian var också svåger till den svenske kungen Karl XI, då han var äldre bror till dennes maka Ulrika Eleonora.

Friedrich von Arenstorff (Danska: Frederik von Arenstorff), född 1626, död 1689, tysk militär i svensk och dansk tjänst. Bror till Carl von Arenstorff.

FÖRLUSTER SVERIGE

FÖRLUSTER DANMRK

8 000 man:
2 000 fotsoldater
6 000 ryttare
12 kanoner

Styrka

13 000 man:
6 300 fotsoldater
6 000 ryttare
56 kanoner

Styrka

Förluster

5 000:
2 500–3 000 döda
2 000 sårade
70 tillfångatagna

9 000:
6 000 döda
1 000 sårade
2 000 tillfångatagna

Slaget vid Lund 4 december 1676

Slaget vid Lund var ett fältslag under skånska kriget som stod den 4 december 1676 i ett område norr om staden Lund i Skåne. Striden stod mellan den invaderande danska armén bestående av ungefär 13 000 soldater under Kristian V och den svenska armén bestående av ungefär 8 000 soldater under Karl XI. Det är ett av de blodigaste slag som stått på nordisk mark. Förlusterna var cirka 70 procent på båda sidorna, 9 000 danska soldater och 5 000 svenska.

Skånska kriget

SKÅNSKA KRIGET 1675 - 1679

Skånska kriget var ett krig 1675–1679 som stod mellan Danmark-Norge, Brandenburg och Sverige. Kriget ägde främst rum på skånsk och bohuslänsk mark, samt i norra Tyskland.

Kriget orsakades av det svenska ingripandet i det fransk-nederländska kriget. Sverige hade allierat sig med Frankrike mot flera europeiska länder. Förenade Nederländerna, som angreps av Frankrike, sökte hjälp från Danmark-Norge. Efter viss tveksamhet inledde kung Kristian V en invasion av Skåneland år 1676, medan de svenska trupperna var upptagna med ett fälttåg mot Brandenburg. Invasionen av Skåne anknöts med en norsk front kallat Gyldenløvefejden, vilket tvingade de svenska försvararna att bekämpa ett tvåfrontskrig utöver sina konflikter i det tysk-romerska riket. Det danska målet var att återerövra Skåneland som överlåtits till Sverige i freden i Roskilde, efter Karl X Gustavs danska krig. Danskarna gjorde inledande vinster under sitt fälttåg, som dock senare stoppades av kung Karl XI:s motoffensiv.

Målning visar en episod under slaget där Karl XI, jämte Rutger von Ascheberg och Erik Dahlbergh, spränger igenom de danska linjerna, dit de förirrat sig. Oljemålning från 1696 av Johann Philip Lemke.

Bakgrund och förberedelser

Efter den svenska förlusten i slaget vid Fehrbellin under juni 1675 och ett antal danska triumfer till sjöss hade den svenska militären fullt upp med att försvara sitt svaga grepp om sina besittningar i Brandenburg och Pommern.

Danskarna såg detta som ett bra tillfälle att återta kontrollen över Skåneland, som hade tillfallit Sverige under freden i Roskilde 1658. Danskarna invaderade Skåne via Helsingborg i slutet av juni 1676 med en armé på 14 000 man, där de även fick stöd från den lokala bondebefolkningen. Detta försvårade kraftigt de underlägsna svenska truppernas förmåga att försvara Skåneland. Efter en månad förblev bara den befästa staden Malmö under svensk kontroll.

I augusti försökte ett danskt detachement tåga norrut, men den svenske kungen Karl XI hade förberett en ny armé i Småland, och den danska framryckningen stoppades under slaget vid Halmstad. Svenskarna hade samlat 14 000 soldater från oktober, varav tre fjärdedelar var ryttare, och de kände sig säkra nog att marschera söderut. De stred långsamt vidare i ett försök att bryta belägringen av Malmö. De svenska försörjningslinjerna var mycket svaga, på grund av upprepade angrepp från lokala bönder under ledning av danska officerare.

I början av november var den danske kungen och hans armé förlagda vid Skälshög nära Lund, söder om Kävlingeån. Danskarna kontrollerade alla flodövergångar, och den svenska armén tvingades att slå läger vid Lilla Harrie, norr om ån.

4 december korsade svenskarna kävlingeån

Efter en månads väntan kom snön under slutet av november och ån började frysa. På morgonen den 3 december rapporterade generalkvartermästaren Erik Dahlbergh till Karl XI om att isen skulle hålla arméns vikt. Danskarna antog att svenskarna hade gått i vinterkvarter och att de inte skulle gå till anfall förrän till våren.

Den svenska hären placerades med infanteriet och artilleriet i mitten och rytteriet på de båda sidorna, ordnat på två linjer. Hären bestod av 2 000 fotsoldater, 6 000 ryttare och 12 kanoner.

Ungefär klockan halv tre på morgonen den 4 december korsade de svenska trupperna den tillfrusna Kävlingeån vid Rinnebäcksvad för att kunna gå till anfall mot det danska härlägret. Svenskarna planerade att överraska det sovande danska lägret med kavalleri från sydost. En framryckning visade sig dock vara alldeles för svår på grund av alla gärdesgårdar och diken som låg i vägen.

Svenskarna tågade mot Lund

De svenska trupperna gick i stället mot Lund för att kunna inta Helgonabacken och andra höjder norr om staden. Med dessa kunde kavalleriet få bättre terräng och själva staden skulle täcka den södra svenska flygeln. Detta hade dock den danska arméledningen insett och satte sig också i rörelse mot söder för att kunna inta höjderna före de svenska trupperna. Klockan halv nio kom båda styrkorna fram ungefär samtidigt och gick genast i strid med varandra på dåvarande Väderkvarnshöjden, där nu kvarteret Bryggeriet ligger, där Kävlingevägen och Getingevägen möts vid norra ändan av Bredgatan. Den första skärmytslingen stod mellan den svenska högerflygeln och den danska vänsterflygeln, och slutade oavgjort. Höjderna intogs av svenskarna, och danskarna slogs tillbaka mot öst. Huvudstriden började vid klockan nio vid soluppgången. Frontlinjen sträckte sig nu en kilometer från norr till söder, med danskarna i öst och svenskarna i väst. Karl XI ledde själv den svenska högerflygeln i en flankmanöver och efter en timmes strid, där Carl von Arensdorff blev svårt skottskadad, gav den danska vänsterflygeln vika, drevs mot nordöst mot Galgbacken och inledde en oordnad reträtt norrut.

Kungen ledde själv högerflygeln

Den svenska högerflygeln med kungen själv, överbefälhavaren Simon Grundel-Helmfelt och chefen för kavalleriet Rutger von Ascheberg, deltog i förföljandet till det danska lägret och vidare norrut till Kävlingeån och högg ner alla eftersläntrare som de fick tag i. Bland dem som lyckades fly över ån var kung Kristian och hans bror Georg. Den danska trossen plundrades, och vissa officerare vid det danska lägret försökte hindra svenskarna, men många danskar tvingades tillbaka mot isen. Isen kunde inte bära tyngden och ett stort antal av den återstående danska vänsterflygelns ryttare drunknade i det iskalla vattnet. Samtidigt hade de båda arméernas center drabbat samman norr om Lund. Friedrich Arensdorff fick överbefälet för den danska armén efter att Carl Arensdorff blev sårad och Kristian V var frånvarande. Innan drabbningen uppstod en duell mellan den svenska kaptenen Bernhard von Liewen och en dansk kapten, där Liewen segrade. Efter duellen bombarderades svenskarna av danska kanoner, och de blev senare anfallna av danskt infanteri, som erövrade svenskarnas artilleri.

Motanfall av danskarna

Vid tiotiden gjorde den danska högerflygeln en omfattningsmanöver mot den svenska vänsterflygeln, det sistnämnda led stora förluster och dess befälhavare Johan Galle stupade. Generalmajor Johan Benedict Schönleben övertog ledningen och bröt igenom danskarnas omslutning med sina återstående ryttare. Vid tolvtiden gjorde den svenska centern en motattack som upplöser den danska centern. Efter detta drar sig båda sidorna tillbaka för att omgruppera.

Erik Dahlbergh red norrut för att hitta den svenska högerflygeln som leddes av kungen. Denne hade i det tidigare skedet gett sig hän åt förföljandet av den danska retirerande häravdelningen och övergett huvudstyrkan. Dahlbergh lyckades hitta kungen och berättade att de svenska trupperna befanns sig i ett svårt läge. Kungen samlade då ihop nio skvadroner från den utspridda vänsterflygeln och red i ilfart mot Lund. Vid ettiden drabbade arméerna vid Lund samman på nytt.

Nio skvadroner

När den svenske kungen och de nio skvadronerna återkom till Lund vid tretiden, då danskarna gjorde förberedelser för ett sista anfall, gick de genast till anfall mot den danska vänsterflygeln. Denna tog till flykten, men Karl XI:s skvadroner led stora förluster.

Kungen själv, Rutger von Ascheberg, Erik Dahlbergh och tre ryttare lyckades ta sig igenom de danska trupperna och förenades med de svenska trupperna på Möllevångshöjden. Kungens närvaro göt nytt mod i de svenska trupperna och kungen gav order om anfall. Den danska styrkan blev nu anfallen från två håll och många greps av panik och flydde slagfältet. Slutstriden ägde rum på ängarna mellan Nöbbelöv och Vallkärra, söder om Vallkärra kyrka, där svenskarna ställde till med en stor massaker, som främst drabbade de nederländska matroserna. När Helmfelt anlände dit, beordrade han att massakern skulle stoppas och att de överlevande danska och nederländska soldaterna skulle skonas. Vid halv fem på eftermiddagen hade allt motstånd upphört, och vid fem beordrades eldupphör.

Blodigt slag

Den exakta dödssiffran är okänd och de ursprungliga dokumenten angående slagets förluster är försvunna, trots att kropparna räknades nästa dag. Samtida svenska källor tyder på att mellan 8 300 och 9 000 soldater från båda sidor stupade under slaget, exklusive de danskar som drunknade och de som dog av sina sår under de följande veckorna. En samtida dansk källa säger att totalt 9 300 stupade.[14] Den svenska arméns förluster uppgår till omkring 2 500–3 000 i stupade och 2 000 i sårade exklusive runt 500 som var bara lätt sårade. Den danska armén förlorade minst 6 000–6 500 man i stupade, 2 000 tillfångatogs och 500–1 000 sårades. De nederländska matroserna var särskilt olycksdrabbade; enligt vissa källor överlevde bara 47 man ur den ursprungliga styrkan på 1 300 man. Slaget vid Lund lamslog de båda arméerna allvarligt, och är ett av de blodigaste slagen i historien när man tar hänsyn till förlusterna – nästan 70 procent – i jämförelse med det totala antalet soldater.

Edkrävartåget 1677

Kriget var ej slut i och med slaget i Lund men svenskarna hade nu fått ett fotfäste i Skåne och moralen i den svenska armén ökade. Efter slaget tvingades de återstående danska styrkorna att retirera till Landskrona citadell under skydd av mörkret. Under 1677 brändes många byar och städer i Skåne på order av Kristian V för att försvåra för svenskarna. Förstärkt av sina tyska allierade skulle danskarna återigen möta den svenska armén i slaget vid Landskrona i juli 1677, som slutade med en svensk seger. Samma månad upphävdes även belägringen av Malmö. Under vintern 1677 drev Johan Göransson Gyllenstierna runt i de blekingska och nordskånska socknarna för att avkräva befolkningen trohetsed till den svenske kungen i vad som kallats Edkrävartåget. De som ställde sig ovilliga därtill dräptes. Skånska friskytteförband benämndes snapphanar av svenskarna, och i edsformeln ingick att blekingar och skåningar måste ange alla friskyttar. Om man inte gjorde detta, tillämpade svenskarna stegel och hjul. Formuläret hotade även med decimering för de byar där man underlät att förråda sina egna till svenskarna.

Kriget slutade 1679

Kriget slutade på alla fronter 1679. Frankrike slöt å Sveriges vägnar fred med Danmark genom freden i Fontainebleau den 24 augusti 1679. För att bevara Sveriges prestige slöts även fred med Danmark i Lund den 27 september 1679. Freden i Lund bekräftade de villkor som Frankrike dikterat för Danmark i Fontainebleau. Freden lämnade Sveriges gränser intakta och även de tyska provinserna fick i allt väsentligt behållas. Detta tack vare bundsförvanten Frankrike som genom kriget stärkt sin position och vägrade acceptera mer än marginella landförluster för Sverige.

Det första monumentet på Sliparebacken i Lund restes 1882 till minne av slaget. Det revs i slutet av 1920-talet och ersattes med detta som bekostades av Skånska städernas brandstodsförening i Lund med 60 000 kronor